

2024, 13 (4), 98-113 | Araştırma Makalesi

Dijitalleşen Dünyada Komplo İnançları: Pandemiye İlişkin Komplo İnançlarının Twitter İçerik Analizi ile İncelenmesi

Ahmet Yasin Şenyurt¹

Öz

Komplo teorileri, sosyal medyanın etkisiyle kolayca yayılarak geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Bu teoriler, insanların belirsizlik ve endişe dolu durumlarda düzen ve kontrol hissi sağlama eğilimini yansıtmaktadır. Belirsizlik Yönetimi Kuramı, bu eğilimi belirsizlik ve kaygı duygularını kontrol altına alma çabası olarak tanımlar. Ayrıca, Sosyal Kimlik Kuramı, komplo teorilerinin sosyal kimliklerini koruma ve grup üyeliklerini sürdürme çabası içinde olan insanlar arasında yaygınlaştığını öne sürer. Bu çalışma, Türkiye'deki Twitter kullanıcılarının COVID-19 döneminde komplo teorileriyle ilgili yaptığı paylaşımların içeriğini sistematik bir şekilde incelemeyi hedeflemektedir. Bu amaçla 2021 yılında, COVID-19'la ilgili komplo inançlarına sahip kişilerin #plandemi etiketiyle paylaştığı 1459 Twitter (X) paylaşımı incelenmiştir. #plandemi etiketi taşıyan paylaşımların 616'sı tweet (%41.5) ve 881'i retweet (%58.85)'tir. Veriler, 11-18 Aralık 2021 tarihlerinde her gün ortalama 200 tweet ve retweet toplanarak elde edilmiştir. Kodlama öncesinde içerik analizi için 140 tweet seçilerek bu tweetler üzerinden kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan kodlar, sağlık yönetimi ve psikoloji bölümü öğretim üyelerinden görüş alınarak son şeklini almıştır. Ardından, 1400 tweet Maxqda programı ile analiz edildi. Analiz sonucunda en sık kullanılan 10 kelime sırasıyla aşı, küresel, Allah, doktor, COVID, ekipman, sağlık, iklim, PCR ve yalan olarak bulundu. Bulgular kodların 3 ana tem etrafında toplandığını göstermektedir: ekonomi, dış grup ve aşı. Ekonomik sorunlar ve pandemi önlemleriyle ilişkilendirilen komplo teorileri tweetlerde belirgin hale gelmektedir. Dış grup temasında, küresel komplo ve doktorlar üzerine odaklanan tweetlerde pandeminin planlı olduğu iddiaları öne çıkmaktadır. Aşı temasında ise pandemi ve aşının oluşturduğu belirsizlikler vurgulanmaktadır. Bu bulgular, komplo inançlarıyla, sosyo-ekonomik faktörlerin ve dış grup şeytanlaştırmanın etkileşimine ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dış Grup, Ekonomi, Sosyal Kimlik, COVID-19, Belirsizlik

Şenyurt, A. Y. (2024). Dijitalleşen Dünyada Komplo İnançları: Pandemiye İlişkin Komplo İnançlarının Twitter İçerik Analizi ile İncelenmesi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 13(4), 98-113. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1477071>

Geliş Tarihi	02.05.2024
Kabul Tarihi	21.10.2024
Yayın Tarihi	25.10.2024
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

2024, 13 (4), 98-113 | Research Article

Conspiracy Beliefs in the Digitalized World: Examining Pandemic-Related Conspiracy Beliefs Through Twitter Content Analysis

Ahmet Yasin Şenyurt¹

Abstract

Conspiracy theories can easily spread to large audiences through the influence of social media. These theories reflect people's tendency to seek order and control in uncertain and anxious situations. Uncertainty Management Theory defines this tendency as an effort to manage uncertainty and anxiety. Additionally, Social Identity Theory suggests that conspiracy theories proliferate among individuals striving to protect their social identities and maintain group memberships. This study aims to systematically analyze the content of tweets related to conspiracy theories shared by Twitter users in Turkey during the COVID-19 pandemic. For this purpose, 1459 tweets tagged with #plandemi shared by individuals with COVID-19-related conspiracy beliefs were examined in 2021. Of these, 616 tweets (41.5%) were original tweets, and 881 (58.85%) were retweets. Data were collected by averaging 200 tweets and retweets per day from December 11 to 18, 2021. Before coding, 140 tweets were selected for content analysis, and codes were created based on these tweets. The created codes were finalized after obtaining feedback from faculty members in health management and psychology departments. Subsequently, 1400 tweets were analyzed using the Maxqda program. The analysis revealed that the 10 most frequently used words were vaccine, global, God, doctor, COVID, equipment, health, climate, PCR, and lies. The findings showed that the codes were grouped around three main themes: economy, external group, and vaccine. Conspiracy theories associated with economic issues and pandemic measures become prominent in tweets. In tweets focusing on the out-group theme, allegations that the pandemic was planned are highlighted, especially concerning global conspiracies and doctors. In the vaccine theme, uncertainties created by the pandemic and the vaccine are emphasized. These findings shed light on the interaction between socio-economic factors and demonization of external groups with conspiracy beliefs.

Keywords: Out-Group, Economy, Social Identity, COVID-19, Uncertainty.

Şenyurt, A. Y. (2024). Conspiracy Beliefs in the Digitalized World: Examining Pandemic-Related Conspiracy Beliefs Through Twitter Content Analysis, *Journal of the Human and Social Science Researches*, 13(4), 98-113. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1477071>

Date of Submission	02.05.2024
Date of Acceptance	21.10.2024
Date of Publication	25.10.2024
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

1. Giriş

Sosyal medyanın ve dijitalleşmenin etkilerinin olmadığı geleneksel medya döneminde komplo teorileri ağırlıklı olarak gazete köşelerinde veya kişisel iletişim vasıtasıyla yayılma imkânı buluyordu. Dijital dünyada ise herhangi bir görüşü yaymak için gazetelere veya televizyonlara çıkma ihtiyacımız yok. Görüşümüzü sosyal medya sitelerinde (Facebook, Twitter (X), Youtube) gibi sitelerde ücretsiz olarak paylaşabiliyoruz ve geleneksel medyanın sınırlılıklarına (ör. coğrafi bölge, dil farklılıkları) takılmıyoruz.

Bu özgürlük tüm düşüncelerin yaygınlaşmasını kolaylaştırdığı gibi komplo teorilerinin de yaygınlaşmasını kolaylaştırmaktadır. Özellikle sosyal medya platformları, hızla yayılan bilgi ve yanlış bilgi arasında ayırım yapmayı zorlaştıran bir mecra haline gelmiştir. İnsanların belirsizlik dönemlerinde bilgiye olan ihtiyaçları artarken, komplo teorileri gibi yanıltıcı içeriklerin yayılması, toplumsal güvenin sarsılmasına ve bireylerin karar verme süreçlerinin olumsuz etkilenmesine neden olmuştur.

Bu durum, özellikle sağlık ve ekonomi alanında belirgin hale gelmiştir. Pandeminin ilk günlerinden itibaren, aşı karşıtlığı ve ekonomik krizler hakkında çeşitli komplo teorileri ortaya atılmıştır. Bu teoriler, sadece bireylerin psikolojik durumlarını etkilemekle kalmamış, aynı zamanda toplumsal uyumu ve sağlık politikalarının etkinliğini de tehdit etmiştir. Örneğin, aşuların insanları kontrol altına almak için üretildiği veya ekonomik krizin belirli grupların çıkarlarına hizmet ettiği gibi iddialar, sosyal medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmıştır.

Komplo inançları bireylerin sağlığı ve güvenliğini etkileyen, iç-dış grup çatışmasını körükleyen, evrensel inançlardır (van Prooijen ve Douglas, 2018). Komplo teorileri, toplumların zihinlerinde derin izler bırakan ve zaman zaman güçlü bir etki yaratan fenomenlerdir. Bu teoriler, insanların belirsizlik ve endişe dolu durumlarda alternatif açıklamalar arayarak düzen ve kontrol hissi sağlama eğilimini yansıtır.

Belirsizliği azaltmak ve kontrol duygusunu yeniden kazanmak için, bireyler basit ve anlaşılır açıklamalar arayışına girerler. Komplo teorileri, bu tür basit açıklamalar sağlayarak bireylerin karmaşık ve anlaşılması zor olayları anlamlandırmasına yardımcı olur (van Prooijen ve Douglas, 2017, s.327). Örneğin, pandemi gibi küresel kriz dönemlerinde, bireyler hem sağlık hem de ekonomik alanlarda büyük belirsizlikler yaşarlar. Bu belirsizlikler, iş kaybı, sağlık endişeleri ve genel yaşam koşullarındaki değişikliklerle birleştiğinde, bireylerin kaygı düzeyleri daha da artar. Bu noktada, komplo teorileri, olayların arkasında gizli güçlerin veya kötü niyetli grupların bulunduğunu iddia ederek, karmaşık ve anlaşılması zor durumları açıklama vaadi sunar. Bu teoriler, bireylere kontrol duygusu sağlayarak, belirsizlik ve kaygılarını yönetmelerine yardımcı olur.

Komplo inançlarını açıklayan kuramlardan Belirsizlik Yönetimi Kuramına göre, insanlar belirsizlik ve endişe duygularını kontrol altına almak için komplo teorilerine başvurmaktadır. İnsanlar bir konuda kararsız kaldıklarında, alternatif açıklamalar arayarak düzen ve kontrol hissi sağlamaya çalışabilirler. "Hofstadter komplocu düşüncenin, karmaşık gerçek dünya olaylarını güçlü ve kötü bir düşmanın varlığına ilişkin tutarlı bir varsayımlar dizisi halinde açıklamaya ve rasyonelleştirmeye yönelik genel bir eğilime dayandığını ileri sürer:" (van Prooijen ve Jostmann, 2013, s109). Ayrıca,

Belirsizlik Yönetimi Kuramı, bu tür inançların sosyal işlevlerini de vurgular. Belirsizlik, bireyleri ait olduklarını hissettikleri gruplarına daha sıkı bir şekilde bağlar (Hogg, vd., 2007, akt. Van den Bos, 2009, s.211). Bu noktada, belirsizliğe tahammülsüzlük kavramının Hofstede'nin kültürel boyutlar sınıflandırması bağlamında değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Hofstede'ye (2001, s. 160-161) göre, belirsizliğe tahammülsüzlük, farklı olanı tehlikeli algılama, kesinlik arayışı ve dışsal faktörlerin etkisi altında güvensizlik hissetme gibi unsurlarla yakından ilişkilidir. Hofstede (2001, s. 151) ayrıca Türkiye'nin, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi bakımından 53 ülke arasında 85 puanla 16. sırada yer aldığını (Ort. = 65, SS = 24) ifade etmektedir. Bu bulgular, komplo teorilerine inanma eğiliminin Türkiye'de diğer ülkelere kıyasla daha yaygın olabileceğine işaret etmektedir.

Komplo teorilerine inanmak, bireylere sosyal kimliklerini pekiştirme, grup aidiyetlerini güçlendirme ve dış grupları şeytanlaştırarak iç grup uyumunu artırma fırsatı sunar. Özellikle, sosyal medyada benzer inançlara sahip bireylerle etkileşimde bulunmak, bu teorilerin doğrulanmasını ve yayılmasını kolaylaştırır. Böylece, bireyler hem belirsizliklerini azaltır hem de sosyal destek ve onay bulmuş olurlar.

Komplo teorilerini açıklayan diğer bir yaklaşım ise Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979)'dır. Sosyal Kimlik Kuramı, bireylerin kimliklerini ve benlik saygılarını, mensubu oldukları sosyal gruplar aracılığıyla tanımladıklarını ve bu grupların değerini koruma eğiliminde olduklarını öne sürer. Kurama göre, insanlar sosyal kimliklerini koruma ve grup üyeliklerini sürdürme çabası içinde olduklarında komplo teorilerine inanmaya daha meyilli olabilirler. Sternisko ve meslektaşları (2020, s.5), komplo teorilerinin bireylerin iç grubu olumlayacak ve dış grubu şeytanlaştıracak şekilde inanmalarının daha olası olduğunu belirtmiştir. Komplo teorileri sayesinde bireyler iç grup yanlılığını sürdürebilmekte ve dış grubu ahlaki ve diğer açılardan değersizleştirebilmektedir. Bu mekanizma, bireylerin kendi gruplarının üstünlüğünü ve değerini vurgulama, dış grupları ise tehdit ve düşman olarak konumlandırma eğilimlerini pekiştirir.

Literatürde de düşman olarak algılanan gruplara karşı (Kofta ve Sedek, 2005, s.42) komplo teorilerine yönelik inanışların daha güçlü olduğu, düşük gelirli veya seçimlerin kaybedeni olanların komplo teorilerine inanma olasılıklarının (Uscinski ve Parent, 2014, akt. van Prooijen ve Douglas, 2018, s. 898) daha yüksek olduğuna dair kanıtlar mevcuttur. Bu bulgular, komplo teorilerinin özellikle dezavantajlı gruplarda iç grup değerini korumaya yönelik bir amaca hizmet ettiğini göstermektedir. Dezavantajlı gruplar, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerle başa çıkmak ve kendi kimliklerini savunmak amacıyla komplo teorilerine daha sıkı sarılabilirler. Bu teoriler, iç grubu tehdit eden dış güçlerin varlığına işaret ederek, iç grubun birlik ve dayanışma duygusunu pekiştirir.

Ayrıca, komplo teorileri "biz" ve "onlar" arasında ayırım yapmaya hizmet edebilir ve grup sınırlarını ve sosyal normları güçlendirmek için kullanılabilir. Bu teoriler, iç grubu moral olarak üstün ve dış grubu ahlaki açıdan aşağı olarak gösterme eğilimindedir. Örneğin, pandeminin başlangıcında bazı grupların Çin'i veya Asya kökenli insanları virüsün kaynağı olarak suçlayan komplo teorileri, bu grupları şeytanlaştırmak ve kendi gruplarını koruma amacı taşımaktadır. Bu tür komplo teorileri, gruplar arası çatışmaları ve ayrımcılığı körükleyebilir, böylece sosyal uyum ve barışı tehlikeye atabilir.

Komplo teorileri ayrıca, siyasi ve sosyal amaçlarla da kullanılabilir. Politikacılar veya liderler, destekçilerini mobilize etmek ve karşıt grupları zayıflatmak için komplo

teorilerine başvurabilirler. Bu durum, sosyal ve politik kutuplaşmayı artırabilir. Örneğin, bazı siyasi liderler, seçim sonuçlarını kabul etmeyen komplo teorileri yayarak, kendi destekçilerinin sadakatini artırmayı ve seçim sonuçlarını tartışmalı hale getirmeyi amaçlamışlardır.

Bu bağlamda, komplo teorilerinin yayılma dinamiklerini ve etkilerini anlamak için Sosyal Kimlik Kuramı önemli bir araç sunar. Bu kuram, bireylerin ve grupların neden ve nasıl komplo teorilerine inandıklarını, bu inançların sosyal kimliklerini nasıl etkilediğini ve bu teorilerin toplumsal dinamikleri nasıl şekillendirdiğini açıklamaya yardımcı olur. Dolayısıyla, komplo teorilerinin neden belirli gruplar arasında daha yaygın olduğunu ve bu teorilerin sosyal yapıyı nasıl etkilediğini araştırmak, toplumsal uyumu ve barışı koruma adına önemlidir.

Sağlıkla ilgili komplo inançları sağlık sisteminin işleyişi tehdit edebilir. Bu tehdit tedaviye uyum göstermeme, aşı karşıtlığı, yanlış bilginin yayılması veya salgın durumlarda maske ve diğer ekipmanların kullanımına karşı çıkmak şeklinde ortaya çıkabilir (Allington, vd. 2021, s.1766, Bertin, vd. 2020, Jolly ve Douglas, 2014, akt. Douglas, vd., 2019, s.19, Romer ve Jameison, 2020, s.6, van Mulukom, vd., 2020). Daha az tartışılan fakat oldukça önemli bir sorun ise komple inançlarının kutuplaşmayı arttırmasıdır (Sternisko vd., 2020, s.4). Kutuplaşma sağlıkla ilgili konuların uygun düzlemde tartışılmasını engeller. Örneğin Covid-19 döneminde ülkemizde aşı yanlıları-aşı karşıtları kutuplaşmasının ortaya çıkması aşılarla yönelik sağlıklı tartışma ortamı oluşmasını engellemiş ve sonuçta tarafların birbirini aşı yanlısı/küreselci ve aşı karşıtı/cahil olarak sınıflandırdığı kutuplaşmış bir ortama neden olmuştur.

Özellikle salgın gibi belirsiz zamanlarda, komplo teorilerinin ortaya çıkışı ve yayılmasının nedenlerini anlamak önemli bir konudur. Komplo teorilerine inanan ve bunları medya aracılığıyla savunan insanlar farklı motivasyonlarla hareket ederler. Douglas ve arkadaşlarına (2019) göre bu motivasyonlar: demografik, ekonomik, siyasi, varoluşsal veya sosyal kaynaklıdır. Douglas farklı motivasyonla ortaya çıkan komplo teorilerinin geleneksel ve sosyal medya yoluyla yayılma imkânı bulduğunu belirtir.

Allington ve meslektaşları (2021, s.1765) COVID-19 komplo inançları ile sosyal medyanın COVID-19 hakkında bilgi kaynağı olarak kullanımı arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Aynı çalışmada COVID-19 komplo inançları ile COVID-19'a özgü sağlık koruyucu davranışlar arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Özellikle, koronavirüsün var olmayabileceğini, ölümcüllüğünün abartılmış olabileceğini veya semptomlarının viral olmayan bir nedeni olabileceğini ima eden inançlar, en güçlü negatif etkilerle ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, sosyal medyanın COVID-19 hakkında bilgi kaynağı olarak kullanımı ile sağlık koruyucu davranışlar arasında da negatif bir ilişki bulunmuştur.

Komplo teorilerinin yayılmasında sosyal medya ile geleneksel medya arasındaki en büyük fark, kamunun açıklamalar üzerindeki kontrolüdür. Allington ve meslektaşlarının (2021, s. 1763) verdiği örnekte (London Live televizyonunun sahibi komplo görüşlerini yayarak izleyiciye zarar verecek yayınlar yaptığı için cezalandırılmıştır) olduğu gibi kamu yetkilileri -bir karar/yasayla- klasik medyada yayılan komplo teorisi olarak adlandırılacak bir içeriğin paylaşımını durdurabilirler; ancak bunu sosyal medyada yapmaları mümkün değildir. Bu yüzden, komplo teorilerinin yayılmasını anlamak için klasik medya yerine sosyal medya davranışlarını takip etmek daha önemlidir.

Ülkemizde pandemi dönemine ilişkin twitter içerik analizi çalışmaları incelendiğinde bu çalışmaların büyük oranda belirli kişi ve grupların attığı tweetlere odaklandığı görülmektedir. Örneğin, Yerlikaya ve meslektaşları (2021, s.107) 15 Mart 2020 – 10 Nisan 2020 arasında yabancı medya ajansları tarafından atılan tweetlere yönelik içerik analizi gerçekleştirmişler ve atılan tweetlerin iki ana gruba (bilgi verme ve siyasi eleştiri) dahil olduğunu raporlamışlardır. Bir başka çalışmada (Oran ve Akan, 2021, s.1379) ise T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın 11 Mart 2020 ile 31 Aralık 2020 tarihleri arasındaki twitter faaliyetleri incelenmiştir. Araştırmacılar AFAD'ın belirtilen dönemde COVID-19 tedbirlerine yönelik bilgilendirme tweetleri attığını ve twitter ana sayfasında düzenli olarak tedbirle ilgili bir görsel tuttuğunu ifade etmişlerdir. Fakat bu çalışmanın bulguları incelendiğinde COVID-19'a ilişkin bilgilendirmelerin sayısının diğer bilgilendirmelere göre düşük kaldığını söylemek mümkündür. Bizim çalışmamızla daha yakın ilişkili bir çalışma ise Bilgiç ve Akyüz (2020, s.239) tarafından yürütülmüştür. Araştırmacılar, dönemin Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın 11.03.2020 ile 10.04.2020 tarihleri arasındaki tweetlerine yönelik içerik analizi gerçekleştirmişlerdir. Bulgular Bakan Fahrettin Koca'nın Koronavirüs (veya virüs), tedbir, sağlık, test ve vaka gibi kelimelerin bu dönemde en sık kullandığı kelimeler olduğunu göstermiştir. En az kullanılan kelimeler ise bulaşıcı, pandemi, maske ve şeffaf kelimeleri olarak raporlanmıştır.

Bu çalışmada ise, Türkiye'deki Twitter kullanıcılarının COVID-19 döneminde pandemi etiketiyle (#pandemi) paylaştığı tweetlerin içeriği incelenerek, tweet atan kullanıcıların görüşleri hakkında bilgi edinilmesi; sosyal, ekonomik motivasyonlarının anlaşılması; ve iç grup yanlılığı-dış grup değersizleştirme bağlamındaki görüşlerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Bu bağlamda, çalışmamızda ele alınan ana temalar arasında ekonomik krizler ve sağlık politikalarına yönelik komplo teorileri bulunmaktadır. Bu temalar, sosyal kimlik ve belirsizlik yönetimi teorileri çerçevesinde incelenmiştir. Sosyal kimlik teorisi, bireylerin grup aidiyetlerini ve bu aidiyetlerin, dış grupları şeytanlaştırma eğilimlerini nasıl etkilediğini açıklamaktadır. Belirsizlik yönetimi teorisi ise bireylerin belirsizlikle başa çıkma mekanizmalarını ve bu süreçte nasıl komplo teorilerine yönelebileceklerini ortaya koymaktadır. Bu teorik çerçeve, çalışmanın bulgularını anlamlandırmak ve komplo teorilerinin yayılma dinamiklerini açıklamak için kullanılmıştır.

2. Yöntem

Bu amaçla, 2021 yılında, COVID-19 salgınının komplo olduğunu iddia edenlerin, rastgele belirlenen tarihlerde kullandıkları #pandemi etiketli 616 tweet (%41.5) ve 881 retweet (%58.85), TwitterAPI kullanılarak indirildi ve içerik analizi yöntemiyle analiz edildi.

Veriler 11-18 Aralık 2021 tarihlerinde her gün ortalama 200 tweet ve alıntı (retweet) indirilmesi planlanarak elde edilmiştir. Çalışma sonucunda günlük ortalama 200 tweet ve alıntı indirilerek 7 gün sonunda çalışma tamamlanmıştır. Tweetlerin atıldığı gün bilgileri Tablo 1'de, saat bilgileri ise Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 1. Tweetlerin Gönderilme Günleri

Gün	Frekans (sıklık)	Yüzde
Pazartesi	197	13,16
Salı	198	13,23
Çarşamba	216	14,43
Perşembe	231	15,43
Cuma	201	13,43
Cumartesi	246	16,43
Pazar	208	13,89

Tablo 2. Tweetlerin Gönderilme Saatleri

Saat	Frekans (sıklık)	Yüzde
00:00 - 00:59	105	7,01
01:00 - 01:59	63	4,21
02:00 - 02:59	41	2,74
03:00 - 03:59	36	2,40
04:00 - 04:59	26	1,74
05:00 - 05:59	31	2,07
06:00 - 06:59	24	1,60
07:00 - 07:59	29	1,94
08:00 - 08:59	40	2,67
09:00 - 09:59	52	3,47
10:00 - 10:59	67	4,48
11:00 - 11:59	78	5,21
12:00 - 12:59	92	6,15
13:00 - 13:59	70	4,68
14:00 - 14:59	60	4,01
15:00 - 15:59	80	5,34
16:00 - 16:59	64	4,28
17:00 - 17:59	73	4,88
18:00 - 18:59	73	4,88
19:00 - 19:59	76	5,08
20:00 - 20:59	78	5,21
21:00 - 21:59	73	4,88
22:00 - 22:59	86	5,74
23:00 - 23:59	80	5,34
TOPLAM	1497	100,00

2.1. Analiz

İndirilen tweetler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Tweetler içerisinden rastgele seçilen 140 tweet araştırmacı tarafından okunduktan sonra kodlama için kullanılacak ilk kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan kodlar ilgili tweetlerle birlikte biri sağlık yönetimi diğeri psikoloji bölümü öğretim üyesi olan iki hakeme gönderilmiştir. Hakem görüşleri alındıktan sonra kodlar son haline getirilmiştir.

Kodların belirlenmesinden sonra 1400 tweet Maxqda programı kullanılarak analiz edilmiştir. Kodlama yöntemi olarak betimsel kodlama ve alt kodlama yöntemleri seçilmiştir. Betimsel kodlama, nitel verilerin bölümlerinin kısa bir ifadeyle özetlenmesidir (Saldana, 2013, s.83). Öte yandan alt kodlama, genel başlıklar altında toplanan verilerin ayrıntılı bir şekilde ifade edilmesi amacıyla ikinci bir etiket eklenmesi olarak tanımlanmaktadır (Saldana, 2013, s.267). Bu çalışmada veriler öncelikle betimsel kodlama

kullanılarak ait oldukları ana başlıklar altında gruplandırılmıştır. Daha sonra alt kodların oluşturulması için ikinci bir kodlama işlemi gerçekleştirilmiştir.

3. Bulgular

Paylaşılan 616 tweet ve 881 retweet incelendiğinde bunların yaklaşık %20'sinin (n = 302) sadece etiket içerdiği, %14'ünün (n = 208) ise pandemiyle ilişkisi olmayan etiketlerle birlikte paylaşılan spam tweetler olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle analizler 1291 tweet ve retweet ile gerçekleştirilmiştir.

#plandemi etiketiyle birlikte en sık kullanılan etiketler sırasıyla, #covid19, #bakankocayargılsın, #heryeristiklal, #pcr, #covid-19 (veya covid), #omicronvirus, #elonmuskçipleritürkiyede, #fayzirbyebye, ve #crimesagainsthumanity olarak bulunmuştur.

Veriler ilk olarak sık kullanılan kelimeler açısından analiz edilmiştir. Analizde Türkçede sık kullanılan bağlaç ve zamirler analiz dışında bırakılmıştır. Analiz sonucunda tweetlerde en sık kullanılan 10 kelimenin sırasıyla aşı (sıvı), küresel (dünya, küreselci), Allah, doktor (Sağlık bakanı, DSÖ, TTB), COVID, ekipman, sağlık, iklim, PCR ve yalan olduğu bulunmuştur.

Çalışma sonucunda 3 ana tema ortaya çıkmıştır: ekonomi, dış grup ve aşı. Ekonomi grubu altında yer alan kodların ağırlıklı olarak dolar, Türk lirası, işsizlik ve kapanma olduğu gözlemlenmiştir. Dış grup örnek kodları ise plan, doktor, Bill Gates/Elon Musk, küreselci, sağlık bakanı ve ABD'dir. Aşı ana grubu ise ağırlıklı olarak aşı ve sıvı kodlarını içermektedir. Tablo 3'de ana temalar, örnek kodlar ve örnek tweetler sunulmuştur.

Ekonomik sorunlar ana temasında, dolar, kapanma ve fiyat gibi ülkemizde 2018 yılında yaşanan ekonomik sıkıntılara özgü kodların olduğu görülmüştür. Pandemi sürecinde bu ekonomik kodlar, halkın mevcut ekonomik durumu anlamlandırma ve açıklama çabasında önemli bir yer tutmaktadır. Ekonomik sorunlar teması altında, esnafın, işçilerin, öğrencilerin ve çiftçilerin yaşadığı kayıplara dikkat çeken tweetler öne çıkmaktadır. Örneğin, "Plandemi sürecinde kazananlar; hastaneler, PCR üreticileri, maske üreticileri ve satıcıları, deney işçileri ve yordakçuları. Kaybedenler; esnaf, işçi, öğrenci, çiftçi. Yani halk ve ülke" şeklindeki tweet, pandemi sürecinin ekonomik mağdurlarını vurgulamaktadır.

Pandeminin ekonomik etkileri arasında piyasa dalgalanmaları da bulunmaktadır. "Plandemi sahtekarlığını rafa kaldırın hastalık yok, salgın yok artık herkes uyandı, oyunu gördü, piyasalar belki biraz rahatlar bu sayede" tweeti, piyasa hareketlerindeki belirsizliklerin pandemi tedbirlerine atfedildiğini göstermektedir. Benzer şekilde, döviz kurlarındaki artış da pandemiyle ilişkilendirilmiştir. "Plandemi olmasaydı; dolar 16 TL olur muydu? Enflasyon oluşur muydu? Bunu sorması gereken merciler; iktidarı-muhalefeti!" tweeti, döviz kurundaki artışın pandeminin bir sonucu olarak görüldüğünü ifade etmektedir.

Kapanma tedbirleri de ekonomik sıkıntıların ana sebepleri arasında yer almaktadır. "Millet geçim sıkıntısından intiharın eşiğinde bunlar hala aşıydı, kapanmaydı onun derdinde Allah akıl fikir versin" tweeti, kapanmaların halk üzerindeki olumsuz etkilerini ve ekonomik sıkıntıları artırdığını belirtmektedir. Aynı şekilde, pandemi sürecinde enerji fiyatlarının artışı da dikkat çekmektedir. "İnsanlığa karşı kullandığı küresel salgın

(plandemi) yüzünden doğalgaz toptan satış fiyatları uluslararası piyasalarda 5 ile 8 kat arası arttı. Geçen sene metreküüp spot piyasalarda bin metreküüp doğalgaz 150\$ iken bu sene 1300\$'a kadar arttı" tweeti, enerji fiyatlarındaki artışın pandemi sürecine bağlandığını göstermektedir.

Tablo 3. Ana Temalar, Kodlar ve Örnek Tweetler

Ana Tema	Kodlar	Örnek Tweet*
Ekonomik sorunlar	esnaf	Plandemi sürecinde kazananlar; hastaneler, pcr üreticileri, maske üreticileri ve satıcıları , deney işncileri ve yardımcıları. Kaybedenler;esnaf, işçi, öğrenci, çiftçi. Yani halk ve ülke.
	piyasa	Plandemi sahtekarlığını Krafa kaldıran hastalık yok, salgın yok artık herkes uyandı,oyunu gördü,piyasalar belki biraz rahatlar bu sayede Plandemi olmasaydı; #Dolar16TL olur muydu? #enflasyon oluşur muydu?
	dolar	Bunu sorması gereken merciler; iktidarı-muhalefeti ! Koronavirüsün etkisi yok diyen aptallara söyleyin ! Ekonomi plandemiyle yerle yeksan edilecek. Biraz bekleyin Plandemi öncesi 5 lira olan Dolar Nasıl ki 15 Lira oldu 2022 de 25 Lira da Olur 30 Lirada.
	kapanma	Millet geçim sıkıntısından intiharın eşiğinde bunlar hala aşıydı, kapanmadı onun derdinde Allah akıl fikir versin.
	fiyat	insanlığa karşı kullandığı küresel salgın (plandemi) yüzünden doğalgaz toptan satış fiyatları uluslararası piyasalarda 5 ile 8 kat arası arttı. Geçen sene metreküüp spot piyasalarda bin metreküüp doğalgaz 150\$ iken bu sene 1300\$'a kadar arttı.
	savaş	Plandemi kurgusunu başarıyla keşfedip uygulayan zeka soğuk savaştan dünya savaşlarına, oradan da Waterloo savaşına kadar algi operasyonlarında başarısını ispat etmiş bir ekolün bugünkü temsilcisi. İnsanları birbirine düşürüp ajandasını tıkr tıkr işletmeyi çok iyi biliyor.
	yalan	Plandemi sırasında, kendi vatandaşlarına, yalanlar söyleyen, hileli tedavi ve deneysel sıvılar ile öldürenler açık ve net! Tüm demeçleri kayıtlı. !
	Dini	Deccalin uşaklarının planları, önce plandemi kabusu, sonrasında ekonomik çöküş ve sonra da kıtlık... Milli duruşumuzdan, birlik ve beraberliğimizden asla ödün vermemeliyiz...
	plan	Gavur planını 100 yıllık yapar diye boşuna demiyorlar. İşte ta o zamanlar planlamışlar. Plandemi işte.
	yeni dünya düzeni	Hızla yeni dünya düzenine entegre ediliyoruz. Plandemi ile evlere hapsedilirken,sanal ekosistem ve sanal paraya doğru itiliyoruz.Daha sonra sosyal kredi notu ve sağlık kredisi gibi sınırlamalarla alt üst sınıflar olarak gruplandırılacağız.
Dış grup	Elon Musk, Bill (Bill Gates)	ElonMuskunÇipleriTürkiyede plandemi öncesi ve sonrasında elon Bill ve Jeff sürekli Türkiyede hiç mi garip gelmedi size biri denek biri arazi biride piyasa manipülasyonu üzerine çalışma yapıyor olabilir mi sizce
	Elon Musk	Sivilar maske hes kodu pcr plandemi ,tüm dayatmaların halen sağlığımız için olduğunu düşünenler varsa? hepsinin aklını yitirmiş GERİ ZEKALI olarak görüyorum!.. #ElonMuskunÇipleriTürkiyede Plandemi ve iklim mevzusu tedarik sıkıntısı ilaç kıtlığını da getirecek.
	iklim	Küresel çetenin buna bulduğu çözüm ise yoksullara ilaç vermek yerine indirimli sebze ve sağlıklı beslenme recetesi yazmak. Rockefeller'in resmi sitesinde çıkmış
	Yalan	Bu plandemi yalanlarını yiyenlerde, yemek kaşığı kadar akıl yokki 😞😞😞😞
	Dini	Plandemi adı altında zulmeden, İslam'a küfredilmesine göz yumanlara mı yardım edecek?
	Dini	Plandemi tapkınıları. Sizi plandemi falan kurtaramaz. Allah'ın cezaları. Mutlaka pislikleriniz ortaya çıkacak yargılanacaksınız. Adaletsizlik sizin ruhunuda var kitapsızlar. Deccaliyetçi piyonları.
	doktor	Plandemi'nin akademik ayağını icrâ eden, dsö uzantısı mâlum

		medya	maymunları	sebebiyle!	
		" PROF.DR "	titrini gördüğünde irite olan kaç kişiyi	👤 ?	
		(Haysiyet ve karakter fukarası olmayan tüm akademisyenleri tenzih ederim)			
		....drfahrettinkoca Yada CAN alırsınız.. Bu #plandemi de yaptığınız gibi...			
		DEĞİL	Mİ	@drfahrettinkoca ??	
		#fahrettinkocayargilansin			
doktor		#bilimkuruluTUTUKLANSIN			
		#Nuremberg2			
		#NuernbergerKodex			
		#Pfizergate			
		#Favipiravir			
		...ABACII @kilocdarogluk Plandemi için DSÖ'den, ve Paris iklim anlaşması için dış güç dediklerinden kaç para almışlar da hiç halka koklatmamışlar birde bunu araştırın lütfen. Chp ninde dahasınjnda iklim anlaşmasına evet eli kaldıranların elleri kırılın, hepsi ÇÖP şimdiki siyasiler, A' dan Z'ye,			
Dış güç, iklim		Grip ne zaman virüs oldu, aşı koruyor da bizmi engelledik aşı ile milleti zehirleyip bırakıyorlar aşıya karşı değilim plandemiye karşıyım pandemi yok plandemi var			
aşı		Plandemi nin başından beri atıp tuttuğunuz nereye gitti, 3.faz çalışması yapılmamış aşıyı olun demek bilime ihanettir.			
aşı		Covid gercek degil plandemi:)) zehirli sivilar bizi ibne yapmaya calisiyolar			
sıvı		Onca şey var denyesel sıvı ve plandemi ile ilgili ama gıdıp tarihe takılmanız da garıp ama buda bişey, belki herkesin uyanmasına vesile olur, dusunun tarih olayında bile sorun varsa içeriğini düşünmek bile istemiyoruz			
sıvı		Tüh ya, neden geliyor acaba bunlar başımıza?. Aşımsılar bile bedavayken üstelik.. Hani plandemi ile Yeni Dünya Düzeni'ne sert bir giriş yapmıştk, ondan olmasın? O sürecin devamı olmasın bu çöküş? Sıfırlanıyor olmayalım?			
Aşı	aşı	Sıvılamada olduğu gibi "çin'i örnek gösteremediniz de hem ucuz hem sağlıklı diye kakalayalım, nasıl olsa mal çok" mu dediniz! Yemezler canım yemezler! Bizim Kurban Bayramımız var, burası Müslüman bir ülke! Plandemi #PATLADIGITTI bu da elinizde patlayacak!			
		Salgın	tv	kapatınca	biter.
	aşı	Elektrik	kesilse	radyodan	"AŞI" derler.
		Pil	bitse;	Uçaklardan boroşür	atarlar aşı ile ilgili.
		Bu kadar önemli PLAN plandemi..!			

* Tweetler herhangi bir düzeltme yapılmadan aktarılmıştır. Tweetlerdeki yazım hataları yazarlara aittir.

4. Tartışma

Bulgular komplo inançlarını açıklayan her iki yaklaşım (Sosyal Kimlik, Belirsizliğe Tahammülsüzlük) açısından da önemli destek sunmaktadır. Komplo düşüncelerine inanan insanların 2021 yılında yaşanan ekonomik sorunları COVID-19 pandemisi ve pandemiye ilişkin tedbirlerle açıklama eğiliminde oldukları görülmüştür. "Kapanmalar olmasaydı dolar 16 TL olur muydu" ve "Ekonomi plandemiyle yerle yeksan edilecek" şeklindeki tweetler bu görüşü desteklemektedir. Literatürde sosyo-ekonomik dezavantajlara sahip kişilerin ekonomik sorunları komplo inançlarıyla açıklamaya çalıştıklarını ve komplo inançlarına inanmaya daha eğilimli olduklarını gösteren çalışmalarla (Zeng, vd., 2024, s.485) tutarlı bulgular elde edilmiştir.

Belirsizliğe Tahammülsüzlük Kuramı bağlamında, bireylerin pandeminin getirdiği belirsizlik ve kaygı ortamında, ekonomik sorunları komplo teorileriyle açıklama çabası,

belirsizlikle başa çıkma mekanizmalarının bir yansımasıdır. Pandemi, insanlar için büyük bir bilinmezlik yaratmış ve bu durum ekonomik sorunlarla birleştiğinde, insanların kontrol duygularını yitirmelerine neden olmuştur. Komplolar teorileri, bu karmaşık ve stresli durumu basit ve anlaşılır bir çerçeveye oturtarak, bireylere bir tür psikolojik rahatlama sağlamaktadır. Örneğin, "Kapanmalar olmasaydı dolar 16 TL olur muydu?" şeklindeki bir tweet, ekonomik sorunları pandemi tedbirlerine bağlayarak, belirsizlikten doğan kaygıyı azaltmaya yönelik bir açıklama sunmaktadır.

Dış grup ana temasındaki tweetler iki ayrı bölümde incelenebilir; küresel komplo ve doktorlar. Küresel komplo grubundaki tweetler (ör. Plandemi kurgusunu başarıyla keşfedip uygulayan zeka soğuk savaştan dünya savaşlarına, oradan da Waterloo savaşına kadar algı operasyonlarında başarısını ispat etmiş bir ekolün bugünkü temsilcisi. İnsanları birbirine düşürüp ajandasını tıkr tıkr işletmeyi çok iyi biliyor) COVID-19 pandemisinin yeni dünya düzeni kurmak isteyen gruplarca organize edildiği yönündeki fikri içermektedir. Ayrıca uluslararası üne sahip Bill Gates ve Elon Musk gibi kişilerin de bu sürecin bir parçası olduğunu iddia ettikleri görülmektedir. Doktorlar grubunda ise Hem DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) gibi uluslararası organizasyonları hem TTB (Türk Tabipler Birliği) ve Sağlık Bakanlığı gibi yerel organizasyonları hem de dönemin Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'yı hedef alan tweetler çoğunluktadır (ör. Plandemi'nin akademik ayağını icrâ eden, dsö uzantısı mâlum medya maymunları sebebiyle: "PROF.DR" titrini gördüğünde irite olan kaç kişiyiz). İçerik olarak bakıldığında pandemi sürecinin olumsuzluklarını dış grubun planlarına bağladıkları veya dış grup olarak gördükleri doktorların ve sağlık örgütlerinin beceriksizlik, yalan ve ahlaksızlıklarına bağladıkları gözükmektedir. Çalışmanın bulguları Sternisko ve meslektaşlarının (2020, s.2) bireylerin dış grubu şeytanlaştıran komplo teorilerine inanma olasılığının daha yüksek olduğu görüşüyle tutarlıdır.

Aşı ana temasındaki görüşler ise pandeminin ve aşının yarattığı belirsizliklere ve tehditlere vurgu yapmaktadır. Buradaki görüşler genellikle aşı sürecinin de pandemi süreci gibi bir dış komplo olduğunu ifade etmektedir. Aşıyla ilgili komplo teorileri ise bireylerin belirsizlik ve endişe dolu durumlarda kontrol hissi sağlama eğilimleriyle ilişkili olabilir. Aşı karşıtı komplo teorileri, insanların aşıya güvensizlik duymaları ve aşı hakkında bilgi eksikliği gibi faktörlerden kaynaklanabilir. Bu da bireylerin kendi grup kimliklerini korumak ve kontrol hissi sağlamak için aşıya ilişkin komplo teorilerine başvurabileceklerini gösteren bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Ek olarak, aşı karşıtı komplo teorilerinin yaygınlığı, halk sağlığına yönelik güvensizlikle bağlantılıdır. Bu güvensizlik, pandemi sürecinde sağlık otoritelerinin ve bilim insanlarının söylediklerine inanmayan bireyler tarafından pekiştirilmiştir. Örneğin, "Aşıların insanları kısırlaştırdığı" iddiası, aşılarla yönelik korku ve şüpheleri artırarak aşılamaya oranlarının düşmesine neden olmuştur. Bu tür inançların, bireylerin belirsizlikle başa çıkma mekanizmalarının bir parçası olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu bulguların, sosyal medya kullanımı ile aşı karşıtlığı arasında ilişki bulan benzer çalışmalarla (Allington, vd., 2021, s.6) tutarlı olduğu görülmektedir.

Ana temalar, kimliklenmeyle birlikte grup kutuplaşmasına da işaret etmektedir. Ekonomik sorunlar, aşıyla ilgili görüşler ve dış grubu şeytanlaştırmaya yönelik tweetler, ilgili kitlenin yeni bir kimliklenmeyle hareket ettiğinin bir göstergesi olabilir. Bu kimliklenme, tweetlerde görülebileceği üzere dış grup üyelerinin "cahil", "aptal" ya da "salak" olduğu veya yargılanmaları gerektiğini söylemeye varan aşığılamalara yol

açabilir. Örneğin, "Aşı olanlar aptal, bu hükümetin oyununa geliyorsunuz" veya "Aşığı savunanlar yargılanmalı, insanlığa ihanet ediyorlar" şeklindeki tweetler, bu yeni kimliklenmenin ve derinleşen kutuplaşmanın örnekleridir.

Bu kutuplaşmanın bir sonucu da aşılamaı savunan kesimlerin, aşı karşıtlarını tek bir grup olarak görmesi ve onları bu şekilde etiketlemesidir. Aşı karşıtlarının homojen bir grup olarak algılanması, aslında aşıyla ilgili makul eleştirisi veya sorusu olanların bile "aşı karşıtı" veya "cahil" olarak damgalanmasına yol açar. Bu durum, toplumsal tartışmanın niteliğini bozarak yapıcı eleştirilerin önünü tıkar. Örneğin, aşılardan yan etkileri hakkında endişelerini dile getiren biri, hemen "aşı karşıtı" etiketiyle damgalanabilir ve bu etiketten kaçınmak için görüşlerini ifade etmekten çekinebilir.

Sonuç olarak, komplo inançlarına sahip olmayan fakat endişeleri olan insanlar, bu etiketlenme sonucunda kendilerini daha rahat hissettikleri grupla - aşı karşıtlarıyla - etkileşime girer ve onların etkisi altında kalır. Bu dinamik, bireylerin kendi endişeleri ve sorularıyla ilgili makul bir tartışma alanı bulamamalarına, dolayısıyla marjinal grupların etkisine daha açık hale gelmelerine neden olur. Örneğin, "Aşılardan sadece soru sordum, ama hemen aşı karşıtı ilan edildim" şeklindeki tweetler, bu etiketleme sürecinin nasıl işlediğini ve insanların nasıl aşı karşıtlarıyla yakınlaşmak zorunda kaldıklarını göstermektedir.

Bu kutuplaşma süreci, toplumsal diyalogun parçalanmasına ve gruplar arası iletişimin zorlaşmasına yol açar. Aşı karşıtları ve aşığı savunanlar arasındaki uçurum derinleşir, bu da toplum genelinde daha fazla gerilim ve çatışma yaratır. Pandemi döneminde medyada siyasi kutuplaşmaya dayalı bilgi akışına (Öztürk, 2021) maruz kalan toplum sosyal medyada aşı üzerinden kutuplaşmaya maruz kalır. Bu tür bir ortamda, bilimsel bilgiye ve rasyonel tartışmalara dayalı çözümler geliştirmek zorlaşır. Çünkü her iki taraf da karşı tarafın argümanlarını dinlemek yerine, kendi inançlarını ve kimliklerini savunma eğiliminde olur. İnsanlar aşığı ilişkin karşı görüşteki bilim insanlarına dahi "cahil", "aptal" gibi sıfatlar yükleyerek onların görüşlerini değersizleştirir.

Ayrıca, bu durum, medya ve sosyal medya platformlarında yayılan bilgi ve yanlış bilgi arasındaki sınırları bulanıklaştırır. Komplo teorilerinin ve yanıltıcı bilgilerin yayılma hızının artması, doğru bilginin geniş kitlelere ulaşmasını engeller. Bu, pandemi gibi halk sağlığı krizlerinde ciddi sonuçlar doğurabilir. Örneğin, "Aşılardan herkesi kısır yapacak" gibi yanlış bilgilere dayanan tweetler, toplumun geniş kesimlerinde aşığı karşı güvensizlik yaratabilir ve aşı kampanyalarının başarısını olumsuz etkileyebilir. Literatürde de sosyal medya kullanımıyla sağlık davranışları ve aşığı yönelik olumsuz tutumlar arasındaki ilişkiyi gösteren çalışmalar da (Allington, vd. 2021, s.6) benzer bir tehlikeye işaret etmektedir.

Van den Bos (2007, s.1742)'ün belirsizlik yönetimi üzerine yaptığı araştırmalar, insanların belirsizlik durumlarında dış gruplara yönelik olarak daha olumsuz düşüncelere sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, COVID-19 salgını sırasında yaşanan belirsizlikler ve sağlık çalışanları ile doktorlara yönelik tutumlar arasındaki ilişkiyi anlamamızda önemli bir çerçeve sunabilir. Saldırgan tweet içerikleri, ekonomiye ve doktorlara yönelik tweetler birlikte değerlendirildiğinde belirsizliğin artmasıyla sağlık çalışanlarına yönelik tutumların değişmesi arasında bir ilişki olduğunu düşünmemiz gerekir.

Son olarak aşı karşıtlığı, iklim krizine inanmamak, pandeminin küresel bir yalan olduğu ve yeni dünya düzeni kurmaya çalışan yapılara inanmanın tweetlerin bir kısmında ortak öge olarak ortaya çıktığı saptanmıştır. Bu bulgu, komplo inançlarından birine inanan insanların diğerlerine de inanmasını sağlayacak zihinsel bir yapıya sahip olduğu yaklaşımını desteklemektedir. Ayrıca dış grupla ilgili komplo inançlarına inananlarda aşı karşıtlığının daha yüksek olduğunu gösteren bulgularla da (Bertin, Nera, Delouvee, 2020) sonuçlar örtüşmektedir.

4.1. Sınırlılıklar ve Öneriler

Bu çalışma belirli bir zaman aralığında belirli bir etiket (#pandemi) kullanan tweetleri incelemiştir. Bu konuda yapılacak çalışmaların daha geniş bir zaman aralığında ve daha geniş bir etiket yelpazesıyla yapılması konunun anlaşılması açısından önemlidir. Grup kutuplaşmasının daha iyi anlaşılması için tweetlerin farklı görüşteki kişilerden aldığı etkileşimler ve -eğer varsa- kişilerin zaman içindeki görüş değişikliklerini inceleyecek çalışmalar şarttır.

Bir diğer önemli sınırlılık hem “tweet” hem “retweet”lerin çalışma kapsamında incelenmesidir. “Retweetler” görüşlerin kabulüne yönelik bazı bilgiler sunsa da özgün içeriklerin ele alınmasını zorlaştıran bir unsur olmuştur.

Sonuç

Bu çalışmanın teorik çıkarımları arasında, komplo teorilerinin sosyal kimliği koruma ve grup üyeliklerini sürdürme amacıyla kullanıldığı yer almaktadır. Pratik açıdan ise, sağlık politikaları ve sosyal medya yönetimi açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Sağlık otoritelerinin ve politika yapımcıların, komplo teorilerinin yayılmasını engellemek için stratejiler geliştirmeleri gerekmektedir. Özellikle, COVID-19 döneminde komplo teorilerinin halk sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri göz önünde bulundurulmalıdır.

Sosyal medya platformları, yanlış bilginin yayılmasını engellemek için daha sıkı mekanizmaları geliştirmelidir. Ayrıca, Öztürk (2021, s.284)'ün de belirttiği sağlık iletişimi stratejilerinin güçlendirilmesi, toplumun doğru bilgilendirilmesi ve yanlış bilginin hızla düzeltilmesi gerekliliği elzemdir. Eğitim kurumları, medya okuryazarlığını artırarak bireylerin komplo teorilerine karşı daha dirençli hale gelmesini sağlamalıdır.

Bu bağlamda, Türkiye'nin hem belirsizliğe tahammülsüzlük hem de güç mesafesi açısından yüksek değerlere sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda (Hofstede, 2001, s. 152), kamu kurumlarının belirsizlikleri azaltacak şekilde etkili iletişim stratejileri geliştirmesi kritik bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle Sağlık Bakanlığı ve Dezenformasyonla Mücadele Merkezi gibi kurumların, kamuoyuna açık, anlaşılır ve yeterli sıklıkta bilgilendirme yapmaları, toplumsal güveni artırmak ve belirsizlik kaynaklı endişeleri azaltmak açısından önemli bir rol oynayacaktır.

Sosyo-ekonomik faktörlerin ve dış grup şeytanlaştırmanın komplo inançlarını nasıl etkilediğini anlamak, komplo inançlarının toplumsal dinamikler içindeki rolünü daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Bu çalışma, komplo teorilerinin yayılmasının ve etkilerinin anlaşılması için bir adımdır ve gelecekteki araştırmalar için ipuçları sunmaktadır. Sonuç olarak, bu bulgular, toplumun genelinde komplo teorilerine karşı etkili müdahalelerin geliştirilmesi için bir temel oluşturabilir.

Gelecek araştırmalarda, farklı demografik gruplar ve sosyal medya platformları incelenerek bu alandaki bilgi birikimi artırılmalıdır. Ayrıca, kompo inançlarının yayılımını etkileyen medya ve iletişim stratejileri üzerine yapılacak çalışmalar, bu inançların kökenlerine dair daha derin bir anlayış sağlayabilir. Bu bağlamda, farklı ülkelerdeki sosyal medya etkileşimlerinin karşılaştırılması, kültürel farklılıkların kompo teorilerinin algılanışında nasıl bir rol oynadığını ortaya koyabilir. Bunun yanı sıra, eğitim programları ve kamu bilgilendirme kampanyaları, kompo teorilerine karşı toplumsal bilinç oluşturma amacıyla geliştirilebilir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	<i>Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Bu çalışma kamuya açık verilerin işlenmesi yoluyla gerçekleştirildiğinden Etik Kurul izninden muaftır.</i>
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Ithenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	<i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Since this study was conducted through the processing of publicly available data, it is exempt from Ethics Committee permission.</i>
Plagiarism Checks	Yes - Ithenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça / References

- Allington, D., Duffy B., Wessely, S., Dhavan, N., Rubin, J. (2021). Health-protective behaviour, social media usage and conspiracy belief during the COVID-19 public health emergency. *Psychological Medicine*, ;51(10), 1763-1769. doi:10.1017/S003329172000224X
- Bertin, P., Nera, K., ve Delouvé, S. (2020). Conspiracy beliefs, rejection of vaccination, and support for hydroxychloroquine: A conceptual replication-extension in the COVID-19 Pandemic Context. *Frontiers in Psychology*, 11. doi: 10.3389/fpsyg.2020.565128
- Bilgiç, A., Akyüz, S. S. (2020). Türkiye’de Covid-19 pandemisi döneminde Sağlık Bakanı Fahrettin Koca’nın sosyal medya kullanımı: Twitter paylaşımları içerik analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Special Issue, 230-243.
- Douglas, K.M., Uscinski, J.E., Sutton, R.M., Cichocka, A., Nefes, T., Ang, C.S. ve Deravi, F. (2019). Understanding conspiracy theories. *Political Psychology*, 40: 3-35. <https://doi.org/10.1111/pops.12568>
- Hofstede, G. (2001), *Culture’s Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*, 2nd ed. Sage, Thousand Oaks, CA.
- Kofta M. ve Sedek, G. (2005). Conspiracy stereotypes of Jews during systemic transformation in Poland. *International Journal of Sociology*, 35, 40–64.
- Oran, F. Ç., Akan, B. B. (2021). Pandemi döneminde afet yönetimi açısından risk iletişimine ilişkin bir değerlendirme: Sosyal medya paylaşımları içerik analizi. *Seçuk İletişim Dergisi*, 14(3), 1371-1397. DOI: 10.18094/JOSC.882578
- Öztürk, B. (2021). COVID-19 salgınının medya üzerinden siyasallaştırılması üzerine bir söylem analizi. Erkam Temir (Ed.), *Medya Çalışmaları* içinde (s. 249-288). Nobel Yayıncılık.
- Romer, D. ve Jamieson, K.H. (2020). Conspiracy theories as barriers to controlling the spread of COVID-19 in the U.S. *Social Science & Medicine*, 263, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113356>
- Saldana, J. (2013). *The Coding Manual for Qualitative Researchers* (2nd ed.). London: Sage.
- Sternisko, A., Cichocka, A., ve Van Bavel, J. J. (2020). The dark side of social movements: social identity, non-conformity, and the lure of conspiracy theories. *Current Opinion in Psychology*, 35, 1-6
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–48). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- van den Bos, K., Euwema, M. C., Poortvliet, P. M., ve Maas, M. (2007). Uncertainty management and social issues: Uncertainty as an important determinant of reactions to socially deviating people. *Journal of Applied Social Psychology*, 37(8), 1726–1756. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2007.00235.x>
- van den Bos, K. (2009). Making sense of life: The existential self trying to deal with personal uncertainty. *Psychological Inquiry*, 20(4), 197–217. doi:10.1080/10478400903333411

van Mulukom, V., Pummerer, L. J., Alper, S., Bai, H., Čavojová, V., Farias, J., Kay, C. S., Lazarevic, L. B., Lobato, E. J. C., Marinthe, G., Pavela Banai, I., Šrol, J., & Žeželj, I. (2022). Antecedents and consequences of COVID-19 conspiracy beliefs: A systematic review. *Social Science & Medicine* (1982), 301, 114912. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.114912>

van Prooijen, J. W., ve Douglas, K. M. (2017). Conspiracy theories as part of history: The role of societal crisis situations. *Memory Studies*, 10(3), 323–333. <https://doi.org/10.1177/1750698017701615>

van Prooijen, J. W. ve Douglas, K. M. (2018). Belief in conspiracy theories: Basic principles of an emerging research domain. *European Journal of Social Psychology*, 48(7), 897–908. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2530>

van Prooijen, J. ve Jostmann, N. B. (2013). Belief in conspiracy theories: The influence of uncertainty and perceived morality. *European Journal of Social Psychology*, Eur. J. Soc. Psychol. 43, 109–115. DOI: 10.1002/ejsp.1922

Yerlikaya, T. , Efe, İ., Akdemir, K. H. (2021). Pandemi sürecinde yabancı medya ajanslarının Twitter paylaşımlarının içerik analizi: BBC Türkçe, DW Türkçe ve Independent Türkçe örnekleri. *Erciyes İletişim Dergisi*, 8(1), 87-112. DOI: 10.17680/erciyesiletisim.788251

Zeng, Z.-X., Tian, C.-Y., Mao, J.-Y., van Prooijen, J.-W., Zhang, Y., Yang, S.-L., Xie, X.-N., & Guo, Y.-Y. (2024). How does economic inequality shape conspiracy theories? Empirical evidence from China. *British Journal of Social Psychology*, 63, 477–498. <https://doi.org/10.1111/bjso.12689>